

förståelsen av frågor och material där inte just genus, kropp och sexualitet är själva fokus. Kapitlen om "Roman Imperial Culture" visar, till exempel, hur dessa perspektiv och kunskaper bidrar till tolkningen av statyer av den romerske kejsaren i hans makt och härlighet, som en fulländad man omgiven av kuvade folk vilkas underordning uttrycks i att de är kvinnogestalter. Kapitlet om svårigheterna med att få kunskap om tidiga kristna kvinnor genom texter är rimligen relevant för alla som arbetar med tidiga kristna texter som historiska källor medan kapitlet om materiell kultur sannolikt är relevant för alla som vill skapa kunskap genom att arbeta med exempelvis arkeologiskt material.

The Oxford Handbook of New Testament, Gender, and Sexuality har alltså en självklar plats på de universitet och högskolor där det finns undervisning och forskning i exegetik samt om den tidiga kristna rörelsen, såväl i exegetik som i andra discipliner.

Hanna Stenström, Enskilda Högskolan Stockholm

RAANAN EICHLER

The Ark and the Cherubim

FAT 146, Tübingen: Mohr Siebeck, 2021, inbunden, xv + 391 sidor,
SEK 1446, ISBN 978-3-155432-2

Förbundsarken som beskrivs i den Hebreiska bibeln i samband med Sinaiuppenbarelse och senare händelser i Israels historia har numera fått förnyad aktualitet i populärkulturen, något man kan förvissa sig om genom att googla på "The Ark of the Covenant". Där surrar numera en mängd mer eller mindre fantastiska spekulationer om detta föremåls utseende och mening. Ett förnyat studium av ämnet av en kompetent och kritisk bibelforskare är bara att välkomna. Eichlers volym är ett nyktert och nyttigt arbete för den kritiskt sinnade bibelläsaren. Tillsammans med Peter Porzigs *Die Lade Jahwehs im Alten Testament und den Texten vom Toten Meer* (2009) är den en välkommen motvikt mot excesserna på nätet.

Eichlers syfte är enkelt: en studie av form och funktion hos arken och dess tillbehör utifrån perspektivet hos de vittnesbörd som finns om

den och hur detta förhåller sig till liknande föremål från det antika Främre Orienten.

Boken består av tolv kapitel: (1) Arken allmänt, det vill säga dess omnämnande i bibeltexterna och dess benämningar, (2) dess form och utseende, huvudsakligen enligt beskrivningen i 2 Mos 25 och 5 Mos 5, (3) närmare detaljer (konstruktion, dimensioner, guldutsmyckning, "kant"?, *zer*, dess "fötter", *pe'amôt*, och dess "sidor" *šela'ôr*; (4) bärstängerna (ringarna, *ṭabba'ôt*, stängerna, *baddîm*); (5) dess innehåll (förbundets tavlor, *lûḥôt*, *'edût*); (6) dess funktion; (7) *kapporet*, det vill säga föremålet placerat "ovanpå" arken, och slutligen (8)–(12) keruberna, *krûbîm*. Denna sista del upptar nästan halva boken och fördelas på en allmän introduktion (8), kerubernas kontext (9); deras form (10); detaljer i formen (11) och deras funktion (12).

Alla detaljer i beskrivningen av arken jämförs med liknande föremål i samtida omgivande kulturer, inklusive ett utmärkt bildmaterial. Vi får också systematiska översikter över de olika tolkningarna av arken och dess tillbehör i de gamla bibelöversättningarna, senare judisk tradition samt av moderna forskare. Vad de förra beträffar kan man (än en gång) konstatera att varken översättarna eller de judiska lärde hade någon kompletterande information om arken. Allt är exeget. Eichler visar också en, för det mesta, sund skepsis och väl underbyggd kritik mot många moderna forskares ofta fantasifulle förklaringar till vad *zer*, *baddîm*, *'edût* och *krûbîm* egentligen var.

Så vad var då arken enligt Eichler? Det var en behållare för "vittnesbördet", *'edût*, det vill säga förbundets tavlor, den hade självfallet ("self-evidently") ett "lock", *kapporet*, med en kant av guld, *zer*, på vilket två bevingade människoliknande figurer stod ansikte mot ansikte. Dess funktion var att markera Guds närvaro.

Eichlers bild av arken blir således mycket konventionell även om han har ett par intressanta och plausibla förslag om detaljer. Det bästa är hans förklaring av bärstängerna, *baddîm*. I 2 Mos 25:12–15 sägs att de skall stickas in i ringarna som är fästa vid arken och inte får tas ut. Men i 4 Mos 4:1 beskrivs hur stängerna sätts in (*samû*) i ringarna när arken

skall transporteras, vilket anger att de tidigare tagits ut. Eichler föreslår att meningen är att stängerna alltid skall bli kvar i ringarna som är placerade på arkens undersida men de dras ut, det vill säga placeras i bär-läge (*samû*), när arken skall transporteras. Konstruktionen återfinnes på den välkända kistan från Thutankhamons grav och är också avbildad på flera egyptiska framställningar av kistor som bäres (115–116).

Välgörande är också att Eichler ansluter sig till dem som menar att kapporets keruber inte knäböjer, som så ofta framställs, utan står upp (260). Hans analys av kerubernas funktion är ett av bokens intressantaste avsnitt. Han avvisar idén att frasen *yôšeb hakkrûbîm* skulle betyda att Israels Gud "tronar på keruberna". Överhuvudtaget avfärdas, också med rätta, att arken skulle vara en tron. I stället jämförs detta med uttryck som *haybûsî yôšeb yerûšalayim*, "jebusén som bor i Jerusalem" (Dom 1:21), vilket enligt Eichler visar att uttrycket betyder att JHWH "dväljes bland/mellan keruberna". Keruberna omger honom som härskaran i Mikas vision i 1 Kung 22:19 (2 Krön 18:18), där han sitter på sin tron och omges av "himlens här". Han följer upp med en hypotetisk men ändå spännande tolkning av vad 1 Mos 3:24 ursprungligen har betytt. Stödd på Septuagintas problematiska återgivning och Targumernas versioner läser han: "He (YHWH) settled (*yîškon*) east of Eden with (*'et*) the cherubim and the spinning sword-flame". Det är en provokativ läsning som kan ha betydligt vidare implikationer än vad Eichler vågar sig på.

Annars är tendensen i Eichlers undersökning ett starkt och för en kritiskt sinnad läsare ibland störande harmoniserande, vilket ofta leder till påståenden som är tveksamma och ibland klart felaktiga. Hans slutsats att "The complete absence of disagreement among the biblical texts regarding the form of the ark and the cherubim is remarkable" (303) skulle väl inte alla instämma i. Påståendet att arken i 5 Mos är exakt samma föremål som det som beskrivs i P (2 Mos 25) eller i Samuelsböckerna måste för varje fördomsfri läsare förfalla som stridande mot vad texterna faktiskt säger, även om Eichlers kritik av de olika argument som presenterats om att det funnits flera arkar är berättigad. Att

beskrivningarna av arken i P, D och Samuelsböckerna är mycket olika har enligt Eichler ingen betydelse. Likaså avstår han från en analys av de olika termerna för arken i de olika traditionerna. Han glider således förbi en rad sprickor i texterna. En stor lucka i en framställning om arkens betydelse och funktion i Israel är naturligtvis frånvaron av en analys av arkberättelserna i 1 Sam 4–6/2 Sam 6. Man kan vidare undra om de olika uppgifterna om vem som tillverkat P-arken (*Beṣal'el*) respektive D-arken (Mose) ändå inte betyder något.

Diskussionen om vad som fanns i arken (9, 126ff.) genererar många frågetecken. Att D placerar tavlorna med de tio budorden i sin ark är klart. Däremot vad P's *'edūt* är och var den finns är långtifrån uppenbart. Man bör observera den helt olika formuleringen av hur Mose hanterar *'edūt* och tavlor i P respektive D (2 Mos 25:21; 40:20; 5 Mos 10:5). Identifieringen av *'edūt* med förbundets tavlor är uppenbart sekundär och en klar deuteronomistisk korrektion av P-texten. Eichler missar också helt det faktum att texten på tavlorna i 2 Mos 32–34 trots de deuteronomistiska glossorna i 2 Mos 31:18; 34:28, 29 inte är de Tio Budorden utan Dodekalogen (2 Mos 34:27). Dessutom nämns ingen ark överhuvudtaget i samband med dessa tavlor.

Frånvaron av problematisering, som är den grundläggande kritiken mot Eichlers arbete, beror på hans statiska syn på GT-religionen. Den uppfattning om Israels *sacra* som etablerats av GT-författarna ses som identisk med deras ursprungliga betydelse. De som frambringat dessa föremål hade exakt samma uppfattning om deras funktion och mening som senare tiders ortodoxi. Eftersom allting enligt Eichler är så rationellt och förnuftigt i den monoteistiska kontexten försvinner den israelitiska religionens historia, vilket medför att problematisering av en rad fenomen, till exempel arken och dess tillhör, saknas. Identifieringen av "spolier" och "survivals" från olika stadier av Israels religion suddas ut och undersökningen av deras möjliga tidigare kontexter följs inte upp. Israels religion blir ett teologiskt system, statiskt utan verkliga förändringar. Religion blir teologi, inte mytologi.

Även om kritiskt sinnade kan ha en hel del att invända mot Eichlers arbete är det som så ofta med denna typ av undersökningar ett bryne för tanken som stimulerar till vidare funderingar. Eichlers bok är dessutom väldokumenterad med en utmärkt bibliografi och utgör ett nyttigt referensverk för den som vill fördjupa sig i de fascinerande problemen runt de israelitiska *sacra*. Dock, trots sina förtjänster, är Eichlers arbete definitivt inte sista ordet.

Jan Retsö, Göteborgs universitet

AMY ERICKSON

Jonah: Introduction and Commentary

Illuminations, Grand Rapids: Eerdmans, 2021, inbunden, xxiv + 466 sidor,
SEK 740, ISBN: 978-0-80-286831-2

Denna nya kommentar är ett värdefullt tillskott till den hela tiden växande skaran av Jonakommentarer. Dess publikationsdatum från 2021 gjorde det tyvärr omöjligt för mig att föra en dialog med den i min egen kommentar, publicerad samma år, och även vice versa. Det är därför intressant att se hur denna kommentar, som liksom min egen är fokuserad på receptionshistoria, kompletterar varandra och lyfter fram olika aspekter.

Erickson väljer att dela upp sin kommentar i två ungefär lika stora delar, där den första delen, introduktionen, är tillägnad vad man kan kalla bakgrundsinformation medan den andra delen utgör själva bibelkommentaren. I själva kommentardelen finns fyra receptionshistoriska delar, en för varje kapitel, men dessa sektioner har karaktären av exkurser, och påverkar således sällan den kringliggande exegetiska diskussionen. Detta är den största strukturella skillnaderna gentemot min egen kommentar, där dessa två delar är sammanbakade, så att receptionshistorien blir helt och hållet integrerad i bibelkommentaren. Kort sagt är Ericksons kommentar fokuserad på receptionshistoria medan min egen faller inom ramen för receptionsexetik. Denna skillnad är inte kvalitativ utan speglar i stället till stor del de riktlinjer som de två serierna *Illuminations* och *Wiley-Blackwell* förespråkar.